

Från kung till kejsare

Demokratierna i Grekland och Rom har av många ansetts som en förebild för dagens politiska system. Även om det är sant är det dock tveksamt om en person av idag skulle kalla deras styrelsesätt för demokratiskt.

Gemensamt för Rom och Aten är att de i början styrdes av enväldshärskande kungar. Även Sparta, som jag kommer in på senare, hade ett kungadöme men med två kungar. Skillnaden är att man här under hela tiden som självständig stat hade ett kungadöme – omgivningen ändrades dock under åren.

Aten som är en äldre civilisation hann under Roms första vinglande år vara aristokrati, dvs. styrt av adeln, och styrd av tyranner ett par gånger innan man ca 500 f.Kr införde folkstyre eller demokrati som är det grekiska ordet. Vid samma tid hade den sista etruskiska kungen i Rom störtats av upprörda medborgare för att ersättas med folkstyre.

Det var dock inte vilket folk som helst. Endast de inhemska medborgarna, dvs. fria män över 17 år (i Aten var gränsen 20 år), fick vara med och styra. De samlades ett antal gånger per år i folkförsamlingen, där de röstade i olika frågor. Utöver folkförsamlingen fanns också olika råd. Aten hade ett förberedande råd där deltagarna röstades fram av folkförsamlingen till sin hjälp tog de en rad ämbetsmän som också röstades fram. Den viktigaste av dessa ämbetsmän var strategen, personen som var ansvarig för krigsmakten.

I Rom hade rådets motsvarighet, senaten, en mer officiell status. Roms styrelsesätt kan egentligen beskrivas som en blandning av demokrati och aristokrati eftersom det bara var patricierna, den jordägande klassen, som fick vara med i senaten och därmed hade den egentliga makten. Man fördelade den verkställande makten på en rad ämbetsmän. De viktigaste var de två konsulerna som fungerade som presidenter. Ämbetsperioden var begränsad till ett år. Anledningen till detta liksom de dubblade ämbetsposterna var romarnas rädsla för maktmissbruk.

Utnämmandet av ämbetsmän skedde liksom i Aten genom omröstning i folkförsamlingen. Eftersom senaten utsåg kandidaterna till posterna blev det i stort sett endast senatorer i de attraktiva ämbetsposterna. För att senator skulle kunna bli vald krävdes röster i folkförsamlingen. Därför fanns ett väl utbyggt system med patroner och klienter. Senatorm, patronen, erbjöd stöd till de i folkförsamlingen, klienterna, som röstade på honom. I praktiken krävdes alltså stora ekonomiska egendomar för att bli vald till ämbetsman.

I Aten bestämde man sig för att frångå röstningen av rådsmedlemmar till att istället lotta ut platserna. Detta för att nå större rättvisa. Senare skulle även ämbetsmännen komma att utses genom lottningen, dock inte strategen som ansågs för viktig att utses av slumpen. Även om tanken var god ledde lottningen till att personer som inte var lämpade för sådana viktiga positioner blev utsedda. Ämbetsmännens anseende sjönk drastiskt och därmed låg all makt i folkförsamlingens händer. Detta kan ha varit det som fick demokratin att senare kollapsa. För att få sin vilja igenom krävdes nämligen förmågan att övertyga massan i folkförsamlingen. Det var de som hade den verkliga makten.

Många av dåtidens tänkare ogillade starkt detta system. Platon menade att folkväldet innebar massornas tyranni – med tanke på vad han upplevt av den politiska debatten var det nog ingen långsökt liknelse. Han ansåg att man i stället skulle ge makten till de allra kunnigaste och bäst utbildade. Troligen ansåg Platon sig själv som just en sådan person.

Retoriken, konsten att tala, handlar mycket om ordklang och rytm. Cicero ansåg att det var dessa två saker som smekte örat. Vid valet av ord var ljudet med rytmiska slut viktigare än dess egentliga innebörd. Cicero menade dock att han aldrig lät rytmiska krav styra innehållet eller tanken. En uppfattning som kritikerna antagligen inte delade. Fast de å andra sidan stod för, enligt Wistrand, ett "konstlöst språk med knagglig meningsuppbyggnad". Den viktigaste utbildningen för en politisk karriär var de talarskolor som instiftats i både Rom och Aten. Carcopino menar att dessa skolor såg till att öka avståndet mellan dess elever och verkligheten.

När makten låg hos dessa personer – förefaller det mig – oundvikligt att ett systemskifte låg och väntade.

Den andra av Greklands två främsta stadsstater var Sparta belägen på södra Peloponnesos. Liksom Rom var det ett samhälle som var starkt präglad av klasser. Spartiaterna, de jordägande

krigarna, hade medborgerliga rättigheter. Perioikerna var en mellanklass motsvarande plebejerna i Rom, de var fria men hade inga politiska rättigheter. I denna grupp ingick bl.a. köpmän och hantverkare. Heloterna var livegna jordbrukare som arbetade åt spartiaterna.

Liksom det sentida Romarriket bestod det politiska systemet av en blandning av demokrati, aristokrati och främst monarki. Centrum i Spartas politiska vardag var dubbelmonarkin som fanns sedan spartiaterna intagit ön år 900 f.Kr. Den ena kungen kom från ätten av agiader medan den andre tillhörde eurypontiderna. Dessa kungar hade främst en religiös roll men innehade även makten vid krig och beslutade om familjebildning.

Dessa kungar var omgivna av fem ämbetsmän, eforer. Dessa var från början utsedda av kungarna själva men eftersom ämbetsmännen skulle kontrollera kungarna och även kunde avsätta dem kom de senare att utses av folkförsamlingen (apellan).

Förberedande för apellan var de äldstes råd, gerusia, som förutom kungarna bestod av 28 manliga spartiatier över 60 års ålder. Dessa gerurier utsågs av folkförsamlingen men var som regel medlemmar av de förnämsta familjerna i likhet med de romerska senatorerna. Gerusian fungerade även som domstol och dömde i frågor om mord, exil eller förlust av medborgerliga rättigheter.

Spartiaterna fostrades från sju års ålder, då de fräntogs sin familj, till ett liv i armén där de stannade till sextio års ålder. Detta gjorde att Sparta var överlägset som krigsnation.

Systemskiftet för Greklands del kom i mitten av 300-talet f.Kr. Det var inte av egen styrka det skedde. Påverkan kom nämligen utifrån. Norrifrån för att vara exakt. Makedonierna, som är en grekisk folkgrupp, tog makten över övriga Grekland och var alltså den enande kraften.

Med gemensamma ansträngningar anföll man år 334 under ledning av den makedonske kungen Alexander huvudfienden Persien. Detta var den första av en rad strider som alla slutade i seger för grekernas del och man behärskade områden ända till Indien innan Alexander dog av en sjukdom endast 33 år gammal.

För Roms del skedde skiftet år 60 f.Kr. då den trojka som skulle komma att reformera Rom bildades. Den bestod av framstående personer. Förutom fältherren Pompejus och den enormt rike Crassus ingick även den person som sedan dess skulle bli en symbol för hela Romarriket, Julius Caesar. Med hjälp av de två andra lyckades han först bli konsul. En viktig faktor var Caesars sluga användande av bröd och skådespel. Direkt efter att varit konsul blev han prokonsul, ståthållare, i de galliska provinserna. Där ägnade han närmare tio år åt att bygga upp en egen armé. Senaten i Rom kände sig hotad och krävde, om jag uttrycker mig bildligt, att Caesar skulle lägga ner stridsyxorna innan han började rikta de mot Rom. Han är inte alls road av att göra detta utan fördriver istället ett antal senatorer år 49 f.Kr. till Grekland och besestrar den här senatorerna byggt upp på plats.

Väl i Rom utropar han sig själv till diktator på livstid, vilket för hans egen del snart ska visa sig vara till ända. Fem år efter att ha avslutat livet för flera senatorer blir han själv av med diktatorstiteln när hans kropp tar emot ett antal dolkar från några senatorers händer.

Otroligt nog avslutas inte detta diktatorstyre här. Caesars adoptivson Octavianus är fast besluten att förutom namnet även överta tronen från sin adoptivfar och mentor. Genom att ge sken av att det gamla systemet med republik åter råder trots att verkligheten mer liknade monarki lyckas han skapa lugn och detta så väl att senaten ger honom hedersnamnet Augustus – den vördnadsvärde.

Jag tror nog att de bör ha ändrat uppfattning. Varefter smög han nämligen till sig ämbeten som konsul, princeps och tog även hand om folktribunens vetorätt. För att behålla makten var han även överbefälhavare. Han strävade efter fred och använde alltså inte trupperna inne i själva riket. Vid gränserna behövdes dock trupperna. Denna fred – kallad pax romana – möjliggjorde en högre grad av kommers och innebar ett ekonomiskt uppsving för hela Rom. Augustus skulle komma att efterföljas av en rad kejsare, vissa mer dugliga än andra.

David Pettersson, N3B

Litteratur

Eftersom möjligheterna att besöka de samhällen och intervjua de personer jag försökt beskriva är minst sagt begränsad har jag i stället fått använda mig av nedan nämnd litteratur som källa för mitt arbete.

Hans Furuhagens bok *Grekernas värld* ger en tydlig bild av Grekland och dess invånare under antiken. För övrigt ingår boken i den eminenta serien *Bonniers världshistoria*. Böckerna är bra strukturerade och väldigt detaljrika.

Boken *Antikens ekonomi* av professor Jean-Philippe Levý är en få skrifter om ekonomisk historia under antiken. Det kan vara svårt att sätta sig in i den, men med lite kunskap kring samhällssystemet har man stor nytta av den.

Vad vet man om antikens greker är en lättläst och välillustrerad samling av de mest väsentliga kring antikens greker. En bra bok att utgå ifrån vid djupare studier.

Boken *Antikens Rom* med undertiteln *Dagligt liv för 2000 år sedan* är en intressant bok skriven av Simon Goodenough som skildrar olika aspekter inom det vardagliga livet i Rom. Förutom att ta upp ämnen som familjeliv och nöjesliv ger den insikt i det politiska systemet. Boken är inte allomfattande men ger mer än en skrapning på ytan av de ämnen den behandlar.

Politik och litteratur i antikens Rom av Erik Wistrand består av närmare 300 sidor med tätskriven text. Mellan pärmarna återfinns några av de främsta romerska författarna beskrivna sakligt så vitt jag kan bedöma men ändå med en personlig infallsvinkel. Ett annat intressant kapitel är det om Caesarmördarnas politik. Det som kan läggas till last för boken är svårheten att läsa; marginalerna såväl som textgraden är i det minsta laget.

Dagligt liv i antikens Rom av Jérôme Carcopino är närmast ett klassiskt verk. Den är skriven 1939 men utges än i nya upplagor. Likt boken *Antikens Rom* är ambitionen att beskriva det vardagliga livet, bl.a. beskrivs de olika klasserna och förhållandet mellan dem. Med tanke på svårigheten med uppgiften ser man ut att ha lyckats väl, det finns knappast några överlevande i våra dagar som kan berätta om skeendet för 2000 år sedan och det skriftliga materialet om just vardagen är inte direkt diger.

För att skapa en inledande översikt av området kan man läsa en bok som *Vad vet man om de forna romarna* skriven av Mike Corbishley. Den är visserligen en barnbok och innehållet är väl förenklad men som stöd för att vidare inrikta läsningen är den nog.